

Projekt „Walka zbrojna-Walka propagandowa. Oblicza wojny polsko-bolszewickiej 1919–1921” w 100. rocznicę Bitwy Warszawskiej

W 2020 r. obchodzimy 100. rocznicę jednej z największych bitew w historii ludzkości. Mowa tu oczywiście o Bitwie Warszawskiej, bardzo często nazywanej również „Cudem nad Wisłą”. Jak określił ją lord Edgar Vincent D’Abernon była to 18 najważniejsza bitwa w dziejach świata. Brytyjski dyplomata pisał te słowa z perspektywy osoby, mogącej obserwować całe starcie bezpośrednio. Bitwa była kulminacyjnym momentem wojny polsko-bolszewickiej trwającej od 1919 r. Zwycięstwo wojsk polskich, zahamowało pochód bolszewików oraz transmisję rewolucji komunistycznej na zachód Europy. Powodzenie strony polskiej w bitwie było możliwe dzięki zdolnościom strategicznym naczelnego dowództwa, oraz determinacji i waleczności polskich oficerów i żołnierzy, których wielu oddało życie w obronie świeżo odbudowanego państwa polskiego. Do zwycięstwa przyczynił się również plan przygotowany przez generała Tadeusza Rozwadowskiego i marszałka Józefa Piłsudskiego, który zakładał podział wojsk polskich, a następnie przegrupowanie oddziałów dowodzonych przez generała Edwarda Rydzę-Śmigłego na terenie Lubelszczyzny i uderzenie na tyły wojsk bolszewickich pod Warszawą. Manewr ten nazwano Kontrofensywą znad Wieprza.

Archiwum Państwowe w Lublinie, aby należycie upamiętnić te wydarzenia przygotowało projekt pt. „Walka zbrojna-Walka propagandowa. Oblicza wojny polsko-bolszewickiej 1919–1921”. Jego autorem i głównym koordynatorem był dr Bartosz Staręgowski. Projekt składał się z trzech elementów: wystawy prezentowanej w formie tradycyjnej i online pt. „Lubelszczyzna w czasie wojny polsko-bolszewickiej 1919–1921 w materiałach Archiwum Państwowego w Lublinie”, albumu „Wojna polsko-bolszewicka 1919–1921 w materiałach Archiwum Państwowego w Lublinie” oraz zeszytu edukacyjnego „Polski żołnierz idzie w bój. Rusz głową pomóż mu. Gry, zabawy i nauka w 100. rocznicę Bitwy Warszawskiej”.

Start przedsięwzięcia, poprzedziła kampania informacyjna w lokalnych mediach a dodatkowo w jej ramach wyemitowano specjalny film, w którym nie tylko zaprezentowano poszczególne elementy przygotowywanego projektu ale również opowiedziano o samej wojnie, jej przebiegu na terenie Lubelszczyzny

oraz wykorzystaniu materiałów archiwalnych w procesie twórczym. Film został umieszczony w sieci i jest dostępny jest na profilu APL znajdującym się na kanale YouTube pod adresem: <https://www.youtube.com/watch?v=pabGHlfroes>.

Film został przygotowany przez pracowników Centrum Medialnego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Pierwszy element projektu, czyli wystawa prezentowana była w dwóch formach. 14 VIII 2020 r. do sieci trafiła w wersji wirtualnej a od 1 IX 2020 r. można ją również oglądać w wersji klasycznej na dziedzińcu lubelskiego archiwum codziennie od poniedziałku do piątku w godzinach jego pracy. Na 20 planszach tematycznych znalazły się materiały archiwalne dotyczące działań zbrojnych toczących się w ramach wojny na terenie województwa lubelskiego. Jako, że archiwum nie dysponuje materiałami stricte wojskowymi, wystawa dotyczy głównie postaw społeczeństwa lubelskiego w obliczu wojny. Mamy więc zagadnienia związane z wpływem agitacji bolszewickiej, dezercją wojskową, ewakuacją ludności i urzędów, polską akcją propagandową oraz organizacją funduszy wsparcia. Duża część zagadnień dotyczy również upamiętnienia wojny w dalszych latach okresu międzywojennego.

Album wydany 23 IX 2020 r. tematycznie bardzo silnie koresponduje z wystawą. Zdecydowana większość zaprezentowanych w nim materiałów, została pokazana na wystawowych planszach. Jednakże w albumie znalazło się również miejsce dla wielu innych dokumentów nie będących do tej pory w obiegu publicznym. Dlatego też publikacja dodatkowo wzbogaca to co zostało zaprezentowane w ramach wystawy. Znajdujące się w nim treści oraz materiały archiwalne zostały podzielone na trzy części: w pierwszej autor wydawnictwa wprowadza odbiorcę w podstawowe zagadnienia dotyczące wojny oraz opisuje reakcje władz lokalnych w obliczu zagrożenia wojennego i prezentuje związane z tym materiały archiwalne. Druga część, stanowiąca zarazem podstawę albumu dotyczy postaw społeczeństwa lubelskiego w obliczu wojny. W tym rozdziale zostały zaprezentowane m.in. materiały dotyczące agitacji bolszewickiej, dezercji wśród żołnierzy, polskich działań propagandowych oraz uczestnictwa mieszkańców w wojnie. Ostatnia część przedstawia różne formy upamiętniania wielkiego zwycięstwa 1920 r. Mowa tu mianowicie o nadawaniu medali i odznaczeń dla bohaterów wojny zarówno tych żyjących jak i poległych, opiece nad miejscami pochówku i cmentarzami żołnierzy poległych w czasie wojny oraz wszelkich sposobach świętowania zwycięstwa nad bolszewikami, co unaoczniało się w postaci bali, rautów czy imprez okolicznościowych.

Ostatnim elementem projektu jest zeszyt edukacyjny. Jego treść skierowana była głównie do młodszych odbiorców i przekazana w taki sposób by zachęcić

czytelnika do zgłębiania wiedzy na temat wielkiego zwycięstwa polskich żołnierzy. W zeszycie została przedstawiona historia chłopca Antka Domaszewskiego hr. Jastrzębiec, którego rodzina pielęgnowała wartości patriotyczne, a sam chłopiec marzył o tym by dołączyć do ułanów podobnie jak jego ojciec. Antek jest oczywiście postacią fikcyjną, jednak jego rodzina jak i wydarzenia historyczne w których bierze on udział są jak najbardziej prawdziwe. Jego historia jest przeplatana różnego rodzaju zadaniami, gramami czy kolorowankami, które mobilizują czytelnika do aktywnego poznawania wojennej historii Antka. Przy opracowywaniu zadań wykorzystane zostały materiały archiwalne znajdujące się w zasobie lubelskiego archiwum. Zeszyt ukazał się 14 X 2020 r.

Wszystkie te trzy elementy łączy jeden cel a jest nim chęć ukazania wojny polsko-bolszewickiej przez pryzmat znajdujących się w lubelskim archiwum zbiorów. Do ich opracowania wykorzystano bogatą bazę materiałów archiwalnych, począwszy od dokumentacji aktowej w formie rękopiśmiennej i maszynopisowej, przez plany, mapy, fotografie, plakaty, ulotki, pocztówki na medalach skończywszy. To zróżnicowanie wykorzystanych materiałów jest świetnym sposobem na popularyzację wiedzy o wojnie polsko-bolszewickiej oraz zasobie Archiwum państwowego w Lublinie.

Bartosz Staręgowski